MINTAQAVIY IQTISODIY O‘SISHDA BARQAROR TURIZMNING ROLI VA MEXANIZMLARI

N. Nabiyeva

Buxoro davlat texnika universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada turizm infratuzilmasining barqaror rivojlanishi va uning mintaqaviy ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotga ta’siri ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda jahonda va O‘zbekiston misolida turizm infratuzilmasini rivojlantirishning asosiy tendensiyalari, investitsion faollik, bandlikni ta’minlashdagi o‘rni hamda innovatsion yondashuvlar yoritilgan. 2019–2025-yillarda O‘zbekistonga kelgan xorijiy turistlar oqimi tahlili asosida turizm sohasining tiklanish va o‘sish dinamikasi baholangan. Shuningdek, barqaror turizmni rivojlantirishning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik maqsadlari hamda tamoyillari tizimli ravishda ochib berilgan. Maqolada turizm infratuzilmasini rivojlantirishda davlat siyosati, mahalliy hamjamiyatlar va manfaatdor tomonlar hamkorligining ahamiyati asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari O‘zbekistonda turizm infratuzilmasini innovatsion va barqaror rivojlantirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlari: turizm infratuzilmasi, barqaror turizm, mintaqaviy rivojlanish, iqtisodiy o‘sish, investitsiya faolligi, bandlik, innovatsion rivojlanish, turistik xizmatlar, ekologik barqarorlik, ijtimoiy samaradorlik, madaniy meros, O‘zbekiston turizmi.

Abstract. This article analyzes the sustainable development of tourism infrastructure and its impact on regional socio-economic development from both theoretical and practical perspectives. The study examines global trends and the experience of Uzbekistan in developing tourism infrastructure, highlighting investment activity, the role of tourism in employment generation, and innovative approaches. Based on an analysis of inbound foreign tourist flows to Uzbekistan during 2019–2025, the recovery and growth dynamics of the tourism sector are assessed. In addition, the economic, social, and environmental objectives and principles of sustainable tourism development are systematically presented. The article substantiates the importance of cooperation among state institutions, local communities, and key stakeholders in the development of tourism infrastructure. The research findings are of significant importance for formulating scientific and practical recommendations aimed at the innovative and sustainable development of tourism infrastructure in Uzbekistan.

Keywords: tourism infrastructure, sustainable tourism, regional development, economic growth, investment activity, employment, innovative development,

ISSN 3030-3907

tourism services, environmental sustainability, social efficiency, cultural heritage, tourism of Uzbekistan.

Аннотация. В данной статье с научно-теоретической и практической точек зрения проанализировано устойчивое развитие туристической инфраструктуры и её влияние на социально-экономическое развитие регионов. В исследовании рассмотрены основные тенденции развития туристической инфраструктуры в мире и на примере Узбекистана, освещены инвестиционная активность, роль туризма в обеспечении занятости, а также инновационные подходы. На основе анализа потоков иностранных туристов, прибывших в Узбекистан в 2019–2025 годах, дана оценка динамики восстановления и роста туристической отрасли. Кроме того, системно раскрыты экономические, социальные и экологические цели и принципы устойчивого развития туризма. В статье обоснована значимость взаимодействия государственной политики, местных сообществ и заинтересованных сторон в развитии туристической инфраструктуры. Результаты исследования имеют важное значение для разработки научно-практических рекомендаций по инновационному и устойчивому развитию туристической инфраструктуры в Узбекистане.

Ключевые слова: туристическая инфраструктура, устойчивый туризм, региональное развитие, экономический рост, инвестиционная активность, занятость, инновационное развитие, туристические услуги, экологическая устойчивость, социальная эффективность, культурное наследие, туризм Узбекистана.

KIRISH.

Jahonda turizm infratuzilmasining rivojlanishi mamlakatlar iqtisodiyotining asosiy tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, global investitsiyalar, zamonaviy ehtiyojlar, texnologik innovatsiyalar va barqaror rivojlanish tamoyillariga tayanadi. Davlatlar turizmni rivojlantirish orqali iqtisodiy o‘sishga erishish bilan birga, madaniy merosni asrab avaylash va xalqaro hamkorlikni mustahkamlashga ham katta hissa qo‘shadi. Yangi O‘zbekistonda turizm infratuzilmasini rivojlantirish milliy iqtisodiyotning ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, mazkur sohani takomillashtirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning Samarqand, Buxoro Xorazm viloyatlariga amalga oshirgan tashrifida hududning iqtisodiy salohiyatini rivojlantirish, ayniqsa, turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilish bo‘yicha tub burilish yasovchi tashabbuslar bo‘yicha topshiriqlar berildi. Shuningdek, sayyohlik markazlarida xizmat ko‘rsatish sifatini oshirish va infratuzilmani rivojlantirishga ham katta ahamiyat qaratildi.

ISSN 3030-3907

O‘zbekiston sharoitida mintaqada ijtimoiy-iqtisodiy masalalarni hal qilishda, jumladan, aholi bandligini ta’minlashda turizm bozori katta ahamiyatga ega. Turizm mehnat ko‘p talab qiladigan tarmoqlar safiga kiradi. Misol uchun, xorij tajribasidan ko‘rinib turibdiki, mehnatga layoqatli aholining 10 foizi atrofida bo‘lgan qismi turizm tarmog‘ida band. Ularning deyarli yarmi mexmonxonalarda mehnat faoliyatini olib boradilar. O‘rtacha xalqaro turizm sohasida 7 ta turistga 1 ta turistik xodim xizmat ko‘rsatadi. Iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga (sanoat, qishloq xo‘jaligi) nisbatan turizmda yangi texnologiyalar, informatsion dasturlarni qo‘llash oqibatida keskin ravishda ishlovchilar soni kamayib ketmaydi. holbuki, turizm xizmatlarining sifati ko‘p jihatdan xizmat ko‘rsatayotganlarning soniga bog‘liq. Shu sababli turizm boshqa ishlab chiqaruvchi tarmoqlarga nisbatan mehnat sig‘imi yuqoriligi bilan ajralib turadi. Mintaqada turizmni rivojlantirishga qaratilgan investitsion faollik yangi ish joylarini tashkil etish uchun katta imkoniyatlar yaratadi.

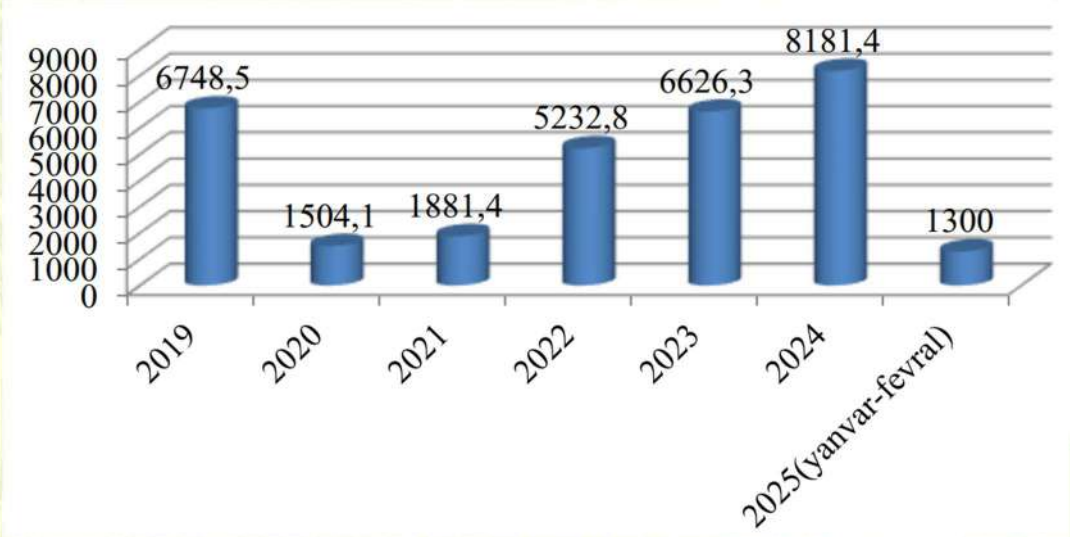
Tahlil va metodologiya. Turizmning mintaqadagi ijtimoiy samaradorlikka bevosita ta’sirini alohida ko‘rib chiqish maqsadga muvofiq. Bu yo‘nalishda xorijda bir qator ilmiy ishlar chop etilishiga qaramasdan, turizmni ijtimoiy rivojlanishga va aholi turmush darajasiga ta’sirining ilmiynazariy asoslari hali to‘liq shakllanmagan. Avvalo, mintaqaviy turizm bozorini ijtimoiy sohaga ta’sirining asosiy yo‘nalishlarini aniqlab olish zarur.

ISSN 3030-3907

O‘zbekiston Respublikasida iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishda turizm infratuzilmasini ahamiyati masalasi bugungi kunda dolzarb ilmiy yo‘nalishlardan biri bo‘lib, ushbu mavzuga bag‘ishlangan bir qator tadqiqot ishlari olib borilgan.

Mamlakatimizda turizm infratuzilmasining rivojlanishi mintaqalarning iqtisodiy salohiyatini kuchaytirish, madaniy merosni saqlash va mahalliy aholi turmush darajasini oshirishda katta rol o‘ynaydi. Mintaqalarda turizm infratuzilmasini innovatsion rivojlantirish o‘ziga xos xususiyatlarga ega hisoblanadi. Bu borada mamlakatimizda turizm infratuzilmasini rivojlanishi holatining tahlili amalga oshirildi va innovatsion jihatlari tadqiq qilindi. Avvalo, 2019-2025-yillar davomida O‘zbekiston Respublikasiga kelgan xorijiy fuqarolar soni tahlil qilindi (1-rasm).

1-rasm. O‘zbekiston Respublikasiga 2019-2025 yillar davomida kelgan turistlar soni

Ushbu ma’lumotlaridan kelib chiqib, 2020 yil turistlar oqimi –77.3 % kamaygan, 2021-yilda +25.1 % oshgan, 2022-yilda +178.1 % oshgan, 2023-yilda esa +26.6 %, oshgan 2024 yilda +23.4 % oshgan, 2025-yilning yanvar - fevral oylarida tashrif buyurgan turistlar soni shu davrda o‘tgan yil kelgan turistlar soniga nisbatan +37% ko‘tarilganini ko‘rsatilgan. 2025 yilning yanvar - fevral oylarida O‘zbekiston Respublikasiga kelgan xorijiy fuqarolar soni jami 1.3 mln nafarni tashkil etgan. Mintaqada turizm infratuzilmasini rivojlantirish va uni amalga oshirishda tashkiliy mexanizmlarni shakllantirish yuzasidan turli tahlillar olib borildi.

Turizmni rivojlantiruvchi ko'p qirrali mexanizmlarni yoritib berish orqali ushbu tadqiqot soha duch kelayotgan qiyinchiliklar va imkoniyatlarni chuqur tushunish imkonini beradi. Kelajakda barqaror turizm amaliyotlarini rivojlantirish uchun hamkorlikdagi sa’y-harakatlar muhimligi aniq. Siyosatchilar, sanoat manfaatdor tomonlari va mahalliy jamoalar iqtisodiy o'sishni atrof-muhitni

ISSN 3030-3907

muhofaza qilish, madaniy muhofaza qilish va ijtimoiy tenglik bilan muvozanatlashtiradigan innovatsion yechimlarni ishlab chiqish uchun birgalikda ishlashlari kerak.

Bundan tashqari, ushbu tadqiqot natijalari turizm sanoatidagi o'zgaruvchan tendentsiyalar va qiyinchiliklarga moslashish uchun doimiy tadqiqotlar va monitoring zarurligini ta'kidlaydi. Texnologik yutuqlar, siyosat rivojlanishi va ijtimoiy-madaniy dinamikadan xabardor bo'lib, manfaatdor tomonlar barqaror turizmni rivojlantirishga yordam beradigan xabardor qarorlar qabul qilishlari mumkin. Oxir-oqibat, maqsad nafaqat iqtisodiy farovonlikni ta’minlaydigan, balki mezbon jamoalarning farovonligini oshiradigan, tabiiy va madaniy merosni saqlab qoladigan hamda sayohatchilar o'rtasida o'zaro tushunish va hurmatni rivojlantiradigan turizm sanoatini yaratishdir. Barqaror turizm shunchaki intilish emas, balki jamoaviy mas'uliyatdir. Barqarorlik, chidamlilik va inklyuzivlik tamoyillarini qabul qilish orqali manfaatdor tomonlar hozirgi va kelajak avlodlarga foyda keltiradigan turizm sanoatini shakllantirishlari mumkin.

Barqaror turizmni rivojlantirishga umumiy nuqtai nazar bo’yicha turizm an'analari yaxshi shakllangan ko'plab mamlakatlar o‘zlarining turizm resurslarini himoya qilish va barqaror rivojlantirish uchun milliy darajadagi turizmni rejalashtirishga ustuvor ahamiyat berishadi. Bu mamlakatlar barqaror turizm mexanizmini rejalashtirishda ko'pincha uchta asosiy maqsad bo’yicha amalga oshiriladi:

- *Iqtisodiy*: Ushbu maqsad mamlakat uchun iqtisodiy foyda olish uchun o'zlarining turistik resurslarini aniqlash, takomillashtirish va samarali foydalanishga qaratilgan. Bu turizm takliflarini diversifikatsiya qilish, infratuzilmaga investitsiya qilish va sayyohlarni jalb qilish uchun marketing kabi strategiyalarni o‘z ichiga olishi mumkin. Maqsad salbiy iqtisodiy ta’sirlarni minimallashtirish bilan birga turizmdan iqtisodiy foydani maksimal darajada oshirishdir.

- *Ijtimoiy*: Turizmni rejalashtirishning ijtimoiy maqsadi mahalliy aholining farovonligini oshirishni o‘z ichiga oladi. Bunga doimiy ish o‘rinlarini yaratish, bandlik darajasini oshirish va oshxona kabi an’anaviy madaniy amaliyotlarni qo'llab-quvvatlash choralari kirishi mumkin. Barqaror turizmni rejalashtirish mahalliy jamoalar turizmdan foyda ko'rishini va undan salbiy ta’sirlanmasligini ta'minlashga qaratilgan. U ko‘pincha mahalliy jamoalarni turizm sanoatiga jalb qilish va ularni iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan qo'llab-quvvatlash tashabbuslarini o'z ichiga oladi.

- *Ekologik*: Ekologik maqsad atrof-muhitni muhofaza qilish va turizmni rivojlantirish uzoq muddatda barqaror bo‘lishini ta’minlash uchun juda muhimdir.

ISSN 3030-3907

Bu atrof-muhitning tanazzulga uchrashining oldini olish, ifloslanishni minimallashtirish va mas'uliyatli turizm amaliyotini targ'ib qilish choralarini ko'rishni o‘z ichiga oladi. Barqaror turizmni rejalashtirish ekologik jihatdan nozik hududlarda sayyohlar sonini cheklash, ekologik toza transport vositalarini targ'ib qilish va tabiiy va madaniy merosni saqlashni rag‘batlantirishga qaratilgan qoidalarni o‘z ichiga olishi mumkin.

Barqaror turizmni rivojlantirish uchun bir qancha tamoyillar mavjud.

Birinchidan, sayyohlar va mahalliy aholi o‘rtasida o‘zaro manfaatli munosabatlarni rivojlantirish zarur. Bu, sayyohlar mahalliy aholi bilan muloqot qilish, ularning madaniyatini o'rganish va ularni qo'llab-quvvatlash orqali amalga oshiriladi. Ikkinchidan, tabiatni muhofaza qilish va resurslardan oqilona foydalanish tamoyillariga amal qilish zarur. Bu, masalan, ekologik toza transport vositalaridan foydalanish, energiya va suvni tejash va chiqindilarni kamaytirishni o‘z ichiga oladi. Barqaror turizmning yana bir muhim jihati - bu sayyohlikni rejalashtirish va boshqarish jarayonida mahalliy aholi va ekologik mutaxassislarni jalb qilishdir. Mahalliy aholi o‘z hududlaridagi tabiiy va madaniy resurslarni yaxshiroq biladi va ularni qanday qilib saqlab qolish kerakligini tushunadi. Ekologik mutaxassislar esa atrof-muhitni himoya qilish va muhofaza qilish bo‘yicha bilim va tajribaga ega. Ularning fikrlarini inobatga olish orqali barqaror turizmni rivojlantirishda samarali

Strategiyalar ishlab chiqish mumkin. Barqaror turizmning rivojlanishi uchun hukumatlar ham muhim rol o‘ynaydi. Ular qonunlar, qoidalar va dasturlar orqali barqaror turizmni qo‘llab-quvvatlashlari kerak. Masalan, ekologik toza turizm infratuzilmasini rivojlantirish, mahalliy aholini turizm sohasida o‘qitish va ekologik ta’limni targ‘ib qilish orqali barqaror turizmni rivojlantirish mumkin. Bu, shuningdek, turizm sohasida investitsiyalarni jalb qilish va mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirishga yordam beradi. Barqaror turizmning kelajagi juda umidvor. Bugungi kunda ko‘plab mamlakatlar barqaror turizmni rivojlantirishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqmoqdalar. Sayyohlar ham barqaror turizmga qiziqish bildirmoqda va ekologik toza sayohatlarni tanlamoqda. Bu tendensiya kelajakda davom etishi kutilmoqda. Barqaror turizm orqali nafaqat iqtisodiy o‘sish, balki atrof-muhitni muhofaza qilish va madaniy merosni saqlab qolish mumkin. Bu esa kelajak avlodlar uchun toza va sog‘lom muhitni taqdim etishga yordam beradi.

Xulosa. Turizm infratuzilmasining rivojlanishi mintaqa iqtisodiyotini barqarorlashtirish va uni yangi bosqichga olib chiqishda muhim omil hisoblanadi. Infratuzilmaning yaxshilanishi nafaqat turistik oqimni oshiradi, balki bevosita va bilvosita iqtisodiy faoliyat turlarini faollashtiradi. Shuningdek, turizm infratuzilmasi transport, kommunikatsiya, muhandislik tarmoqlari va ekologik

ISSN 3030-3907

infratuzilmaning rivojlanishini tezlashtirib, mintaqaviy integratsiyani kuchaytiradi. Turizm infratuzilmasini barqaror rivojlantirish mintaqa iqtisodiyotining muhim komponenti bo‘lib, uning to‘g‘ri shakllanishi va samarali boshqarilishi Yurtimizning iqtisodiy va ijtimoiy barqarorligini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu ilmiy tadqiqotda turizm infratuzilmasining asosiy yo‘nalishlari, tamoyillari va rivojlanish strategiyalari tahlil qilindi. Xususan, transport, mehmonxona, kommunal xizmatlar va boshqa sohalardagi infratuzilma elementlari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqliklar va iqtisodiy ta’sirlar o‘rganildi. Davlatimiz boy tarixiy-madaniy merosi, tabiiy resurslari va turizm sohasidagi ulkan salohiyati bilan ajralib turadi. viloyatining noyob madaniy-tarixiy va tabiiy resurslari ushbu konsepsiyaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun qulay zamin yaratadi. Shu bois, innovatsion, inklyuziv va integratsiyalashgan yondashuvlar asosida turizm infratuzilmasini rivojlantirish mintaqaning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta’minlashda muhim omil hisoblanadi.

Barqaror turizmni rivojlantirish O‘zbekiston ushbu yo‘nalishda xalqaro standartlarga mos, ijtimoiy adolatli, ekologik xavfsiz va iqtisodiy jihatdan samarali modelni shakllantirish imkoniyatiga ega. Maqola doirasida berilgan tahlil va tavsiyalar bu yo‘ldagi ilmiy-amaliy asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Eng asosiysi, barqaror turizm orqali mamlakat nafaqat jozibador sayyohlik markaziga, balki yashil taraqqiyot yetakchisiga aylanishi ehtimoldan yiroq emas.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «O‘zbekiston- 2030» strategiyasi to‘g‘risida 11.09.2023 yildagi PF-158-son farmoni.
2. Jumaniyozova R.Q. Formation of organizational and innovative mechanisms of tourism infrastructure development in the region. // CUTTING EDGE-SCIENCE, 2024, Shawnee, USA, JULY DECEMBER. – pp. 43-46.
3. Ponedelko G., Kvashnin YU., Gutnik A., Trofimova O. Ecological tourism in the countries of Southern Europe [Ekolo-gicheskiy turizm v stranakh Yuzhnoy Yevropy] // World Economy and International Relations. 2018.Vol. 62.No. 2.P. 73-82.
4. Mamatov, S. (2021). "Barqaror turizm: muammolar va yechimlar". Buxoro: Buxoro viloyati hokimligi.
5. O.A.Abdug‘aniyev, D.Suyunova Turizmda barqarorlik omillarining tashkiliy iqtisodiy mexanizmlarga ta’siri // International scientific and practical conference “digital technologies and tourism marketing: innovative approaches and global opportunities”, MAY 16-17, 2025. 430-432 b.

ISSN 3030-3907